

**ЗЕМСКИЕ ДЕЯТЕЛИ В ГОСУДАРСТВЕННОЙ ДУМЕ РОССИЙСКОЙ ИМПЕРИИ (1906-1917 ГГ.):
КОЛИЧЕСТВЕННЫЙ И КАЧЕСТВЕННЫЙ СОСТАВ, ПРАКТИЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ**

- 1996.; В.А. Козбаненко Партийные фракции в I и II Государственных Думах России 1906–1907. – М., 1996. и т.д.
2. Веселовский Б. История земства. За 40 лет. – СПб., 1910-11. – т.3,4.
  3. Демин В.А. Государственная Дума России (1906-1917): механизм функционирования. – М., 1996. – С. 6.
  4. Ганелин Р.Ш. Российское самодержавие в 1905 г. – М., 1991. – С. 113–114.
  5. Материалы по учреждению Государственной думы. – СПб., 1905. – С. 25.
  6. В.А. Козбаненко Партийные фракции в I и II Государственных Думах России 1906–1907. – М., 1996. – С.41.
  7. Сидельников С.М. Образование и деятельность первой Государственной думы. – М., 1962. – С. 190.
  8. (Калинычев Ф.И. Государственная дума в период первой русской революции (1905–1907 г.) цит. По книге Демина. – С.37)
  9. Боиович М.М. Члены Государственной думы. Портреты и биографии. Первый созыв. – М., 1906.
  10. Боиович М.М. Наши депутаты. Члены Государственной думы. Портреты и биографии. Третий созыв. – М., 1908.
  11. Боиович М.М. Наши депутаты. Члены Государственной думы. Портреты и биографии. Четвертый созыв. – М., 1913.
  12. Думский сборник. Государственная дума первого созыва. – СПб., 1906. – С. 58.
  13. Законодательные проекты и предложения партии народной свободы 1905-1907 гг. – СПб., 1907. – С. 161-167
  14. ГД. Стенографич. Отчеты. Созыв II. сессия 2. т. 1. стб. 113.
  15. Третья государственная дума. Материалы для оценки ее деятельности. – СПб., 1912. – С. 83

Балімова М.Б.

ДЕРЖАВНА КУЛЬТУРНА ПОЛІТИКА В УКРАЇНІ: РЕГІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ

Проголошення незалежності, зміни соціально-економічного, політичного і духовного життя в Україні безпосередньо вплинули і на розвиток культури. На сьогоднішньому етапі розвитку суспільства постійно виникає питання переосмислення цілей, принципів та напрямків, які обрала українська держава для подальшого розвитку, і в цьому сенсі не є винятком і державна культурна політика в Україні, особливо при впровадженні її на регіональному рівні.

Проаналізувавши праці вітчизняних учених, які досліджують державну культурну політику в Україні, ми звернули увагу на те, що дослідницькі інтереси науковців зосереджені на окремих аспектах зазначеної проблеми. До окремих теоретичних і практичних питань державної культурної політики в Україні звертаються такі вчені як: О.А. Гриценко [1] С.В. Дрожжина [2], В.В.Карлова [3] та інші, проте проблема втілення державної культурної політики на регіональному рівні, зокрема в м.Києві (м.Київ має спеціальний статус) в науковій літературі майже не розкрита. Актуальність та нерозробленість цієї теми і викликало інтерес автора до її обрання.

Метою даної статі є виявлення особливостей втілення державної культурної політики в Україні на регіональному рівні, на прикладі м.Києва в період з 1991–2006 роки.

Дослідження здійснено на матеріалах Державного архіву м.Києва, поточних документах Головного управління культури і мистецтв Київської міської державної адміністрації, Міністерства культури і туризму України.

Мережа закладів, організацій та підприємств культури які знаходяться в м.Києві складається з державної, комунальної власності та приватних культурно-мистецьких закладів. Зокрема на сьогоднішньому етапі розвитку культури в деяких її складових, незалежні недержавні організації переважають державний сектор (аудіо та книговидавництва) [4,3]. Фахівці вважають, що державна підтримка і вплив щодо цих установ є недостатнім, єдиною фінансовою підтримкою, яка призначена для недержавних мистецьких організацій та індивідуальних митців є гранти Президента України молодим митцям та державні стипендії визначним представникам мистецтва. Хоча самі митці наголошують на тому, що і цей механізм підтримки практично не діє у зв'язку з його не прозорістю. Що стосується впровадження цього напрямку на регіональному рівні, то в м.Києві з 1997 року було започатковано 10 міських щорічних стипендій для видатних діячів культури і мистецтва. З роками кількість і розмір стипендій збільшувались і у 2005 році вони становили -25 щорічних та 25 довічних міських стипендій в розмірі 15-ти неоподаткованих мінімумів доходів громадян кожна. Також на підставі „Угоди про співпрацю між Київською міською державною адміністрацією та Координаційною радою національних спілок України на 2001-2007 роки” забезпечується щомісячна виплата 40 стипендій Київського міського голови для обдарованої молоді; створена і щорічно на День Києва вручається Мистецька премія „Київ” видатним творцям-киянам з шести різних жанрів мистецтва: літератури, театру, музики, кіно, образотворчого мистецтва. З 2000-го року щомісячно 50 талановитих студентів, також з малозабезпечених сімей училища ім.Р.Глієра, коледжу естрадно-циркового мистецтва отримують творчі стипендії Київського міського голови в розмірі 1,5 неоподаткованих мінімумів доходів громадян. Також, студентам і учням мистецьких навчальних закладів, які стали лауреатами всеукраїнських та міжнародних конкурсів, виплачується щорічна стипендія, розмір якої у 2004 році склав 400грн., у 2005р.-500грн.[5,12]. Таким чином, ми спостерігаємо з боку київської влади усвідомлення того, що митцям потрібно допомога, але все ж таки не вистачає сприятливої нормативно-правової бази для закладів культури незалежно від форми влас-

ності, тим більше, що сьогодні прийняті в усьому світі фінансові інструменти підтримки культури в Україні практично не діють.

У Києві зосереджено понад 100 музеїв, у тому числі 22 музеї міського підпорядкування, 33 театри та театри-студії, 53 культові споруди, 141 бібліотека, 19 концертних організацій і самостійних музичних колективів. На державному обліку перебуває понад 3,5 тис. пам'яток, з них 62 - пам'ятки археології, 1396 - пам'ятки історії, 433 - пам'ятки монументального мистецтва, 1814 - пам'ятки архітектури, містобудування, садово-паркового мистецтва, ландшафтні та об'єкти науки і техніки. Функціонує 21 історико - культурний заповідник [5,1]. Особливого значення для історико-культурної спадщини м.Києва, має той факт, що у 1999 році м.Києву було надано спеціальний статус, згідно із Законом України „Про столицю України місто герої-Київ”, як столиця України - м.Києв є духовним, культурним, історичним, науково-освітнім центром України. Також в ст.4 пункт 5 зазначеного вище Закону України зазначається, що столичною функцією м.Києва є здійснення заходів щодо збереження та відновлення пам'яток історії, культури, релігії, архітектури та містобудування, заповідників та природних зон і ландшафтів, що мають національне значення [6]. Згідно із ст.2. Указу Президента України „Про національні заклади культури” функції управління майном національних закладів культури здійснює Міністерство культури України, крім Національного заповідника „Софія Київська” управління яким, здійснює Державний комітет України у справах містобудування і архітектури. Відповідно до ст.4 Указу Президента „Про національні заклади культури” фінансування національних закладів культури здійснюється за рахунок Державного бюджету України [7].

Державним органом виконавчої влади у сфері культури в місті Києві - є Головне управління культури і мистецтв Київської міської державної адміністрації, яке має подвійне підпорядкування як Міністерству культури і туризму України так і Київській міській державній адміністрації. В свою чергу Головному управлінню культури і мистецтв Київської міської державної адміністрації підпорядковані районні відділи культури, які є структурними підрозділами районних державних адміністрацій. Головне управління культури і мистецтв утримується за рахунок коштів міського бюджету, джерелами фінансування діяльності є кошти загального та спеціального фондів міського бюджету. Основними напрямками діяльності цього органу є сприяння задоволенню духовних потреб киян і гостей столиці України, організація змістовного дозвілля на базі культурно-мистецьких закладів та шляхом проведення різноманітних заходів задля відродження, розвитку національного мистецтва, народної творчості, впровадження української мови [8].

В регіональних мережах закладів культури як правило домінують клубні заклади, бібліотеки, кінотеатри та школи естетичного виховання (музичні, художні), практично в усіх обласних центрах існують театри, краєзнавчі, історичні та художні музеї, філармонії, а в найбільших містах (Донецьк, Дніпропетровськ, Київ, Львів, Одеса, Харків) - ще й оперні театри та симфонічні оркестри, в семи обласних центрах є зоопарки, які також належать до сфери управління і фінансування культури [9].

До підпорядкування Головного управління культури і мистецтв Київської міської державної адміністрації у 2005 році входило: 21 театральний колектив (з них - 4 районних), 7 концертних організацій, міська галерея мистецтв „Лавра”, Київський міський центр народної творчості та культурологічних досліджень, 22 державних музеї (разом з філіями і відділами), 138 публічних бібліотек, Державний архів м. Києва, 41 кінотеатр, 57 початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів, 4 вищих мистецьких навчальних заклади, 6 міських парків культури та відпочинку, Київський зоологічний парк [10].

Сьогодні Міністерство культури і туризму України як центральний орган виконавчої влади у сфері культури і мистецтва наголошує на необхідності посилення впливу Міністерства в регіонах, зокрема на тому, що потрібна нова регіональна політика у сфері культури, яка б забезпечила вдосконалення механізмів координації центральних та місцевих органів виконавчої влади, узгодила б стратегічні цілі державної культурної політики та пріоритети культурного розвитку регіонів [11]. Зокрема фахівці з цього приводу стверджують, що зважаючи на реформування бюджетної системи України, регіональні управління стали фінансово незалежними від центрального міністерства, але практично не змінилося управління галуззю. При цьому центральні органи влади продовжують тиснути на регіональні управління культури, не заохочуючи їх матеріально і не розробляючи спільні проекти, а місцеві програми культурного розвитку не завжди відповідають національній культурній політиці [4,8]. Існують проблемні питання, які чекають на своє вирішення, зокрема щодо вирівнювання посадових окладів між театральними- видовищними закладами, що мають статус „академічний” і належать до комунальної власності міста та „національний”, що є державною власністю, а також театрів і концертних колективів, які не мають вищезазначених статусів. Також нагальним питанням залишається внесення змін до відповідного наказу Міністерства культури і туризму України про гастрольні заходи в Україні, в частині визначення розподілу обов'язків та прав Головного управління культури і мистецтв Київської міської державної адміністрації щодо здійснення гастрольної діяльності, оскільки відповідно до наказу Міністерства культури і туризму України за №156 від 23.03.2005, кошти від реалізації гастрольних заходів у м.Києві надходять та розподіляють Управління культури Київської обласної державної адміністрації та Міністерство культури і туризму України, хоча функції щодо впровадження відповідного механізму розробки, оформлення та видачі гастрольного посвідчення, ведення обліку гастрольних заходів у м.Києві покладені на Головне управління культури і мистецтв Київської міської державної адміністрації [5,25]

Отже дійсно існують питання, які чекають на своє вирішення, але спостерігаються і позитивні тенденції: так за рахунок міського бюджету у столиці реалізувались міські комплексні програми „Розвиток бібліотечної справи в м.Києві на 2003-2006 роки”; „Програма автоматизації інформаційно-бібліотечної системи публічних бібліотек”; „Розвиток музейної справи у м.Києві на 2001-2005 роки”; „Столична культура і мистецтво на 2003-2005 роки” (розроблена на виконання Указу Президента України від 19 лютого 2002р. № 153

“Про оголошення 2003 року Роком культури в Україні”); „Програма поліпшення кінообслуговування населення міста Києва на 2001–2005 роки”. За підтримки Міністерства культури і туризму України у 2005 році було організовано та проведено форум “Всі ми діти твої, Україно” [5, 5–7].

В рамках стратегічних пріоритетів державної культурної політики в Україні сьогодні, а саме:

- формування **цілісного національного мовно-культурного простору**, наповнення його якісним і різноманітним національним культурно-мистецьким продуктом;
- належне збереження **національної культурної спадщини**, її перетворення на реальний чинник соціального й економічного розвитку українського суспільства;
- забезпечення інтенсивного розвитку вітчизняних **культурних індустрій** через формування режиму державного протекціонізму для національного виробника культурних товарів і послуг;
- **інтеграція української культури до світового культурного простору**, формування засобами культури позитивного іміджу України у світі державна культурна політика в м. Києві в цілому втілює ці пріоритети [11, 5].

Зокрема, за сприянням Київської міської державної адміністрації та Головного управління культури і мистецтв Київської міської державної адміністрації з проголошення незалежності до сьогодні проводяться різноманітні заходи задля відродження, розвитку національного мистецтва, народної творчості, задоволення духовних потреб киян і гостей столиці України. Зокрема, тільки у 2005 році були проведені та профінансовані (за дольовою участю) кінофестивалі: Міжнародний фестиваль анімаційних фільмів „Крок”; Кіновідеофестиваль вітчизняного виробника „Відкрита ніч”; Всесоюзний телевізійний фестиваль для дітей та юнацтва „Золоте курча”; Всеукраїнський фестиваль документального та науково-популярного кіно „Кінолітопис”, кінофестиваль „Нове кіно України”, „Міжнародний фестиваль акторів кіно „Стожари”, Київський міжнародний кінофестиваль „Молодість” [10].

В 2006 році 1209,6 тис. осіб відвідало театри м. Києва (31 театр), відбулося 4893 спектаклі. Таким чином кожні 44 чоловіка із розрахунку на 100 жителів подивились театральні постановки. У 2006 році також відбулося 2642 концерти, які відвідало 1181,8 тис. чоловік [12].

Одними із напрямків державної культурної політики є перетворення Києва в місто високо професійного мистецтва європейського рівня, розширення зв'язків з культурою митців інших народів, тому позитивною тенденцією є проведення численних міжнародних фестивалів, конкурсів, оглядів, проведення днів культури Києва в зарубіжних країнах, зокрема: міжнародний фестиваль „Київ-травневий”, міжнародний фестиваль мистецтв ім. М. Булгакова, міжнародний фестиваль „Театральна платформа”, міжнародний фестиваль молодих піаністів пам'яті Володимира Горовиця, міжнародний фестиваль артистів балету „Серж Лифар де ля данс”, хоровий фестиваль „Золотоверхий Київ”, міжнародний музичний фестиваль „Прем'єри сезону” та інші. З метою культурного обміну та популяризації кращих надбань української культури і мистецтва за межами України постійно експонувались виставки за кордоном, зокрема: „Скарби Києво-Печерської Лаври” в Іспанії, у місті Трір та Берліні, „Українська ікона” у Фінляндії, „Чорнобиль-наслідки” у Німеччині, „Малевич” - у Польщі, „Скарби України” в Італії, „Репін відомий і невідомий з музеїв України” у Фінляндії, „Наївне малярство народів світу” у Франції, „Скарби західноєвропейського мистецтва” - у Фінляндії та багато інших [5, 10]. Проведення Днів Києва за кордоном, спільні мистецькі події з містами побратимами, зокрема дружні зв'язки встановлені між Києвом і Тулузою, Дніпровським районом м. Києва і Шалет-сюр-Леоном, Дарницьким районом м. Києва і Салісом (Франція). У 2005 році відбулися Дні Тбілісі в Києві, Дні Києва у Парижі, Дні Києва у Кракові. У 2005 році було присвоєно Києву почесний титул “Київ – Європейський Регіон 2005 року», у зв'язку з перемогою української співачки Р. Лижичко на Міжнародному пісенному конкурсі “Євробачення-2004”, Україна стала місцем проведення наступного пісенного конкурсу в 2005 році. До цієї події Головним управлінням культури і мистецтв була розроблена і втілена окрема програма міських культурно-мистецьких заходів. Відбулися урочисті концерти „Україна - серце Європи”, „Україна. Європа. Майбутнє”, „Андорра - Україна. Концерт на підтримку миру - 2005”, особливістю якого була трансляція концерту 06.02.2005 у прямому включенні на території України та у Європі [10].

Складним питанням в середині 90-х років було скорочення чисельності працюючих декілька разів в закладах культури м. Києва. Так, на виконання Постанови Кабінету Міністрів України від 21.02.1997 за №180 у 1997 році було проведено скорочення штатної чисельності працюючих на 358 чоловік. Після скорочення, згідно із статистичною звітністю, в закладах та установах культури чисельність працюючих на 01.01.1998р. складала - 9133 чоловіка. У 1998 році на виконання Указу Президента України від 21.01.1998 року №41/98 „Про запровадження режиму жорсткого обмеження бюджетних видатків та інших державних витрат, заходи щодо забезпечення надходження доходів до бюджету і запобігання фінансової кризи” Головним управлінням культури було проведено скорочення чисельності працюючих у бюджетних установах міста (музеях, бібліотеках, архівах) у кількості 41 осіб. Також було скорочено працюючих у театральних - концертних установах, підпорядкованих Головному управлінням культури в кількості 97 осіб, заощаджені кошти направлені були на оплату заборгованості по заробітній платі театральних- видовищних закладів у сумі 101.6 тис. грн. У другій половині 1998 року продовжилось скорочення працюючих у закладах культури, так відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 09.07.1998р. №1178 „Про внесення змін до Постанови Кабінету Міністрів України від 11.06.98р. №855, проведено до 01.01.1999р. скорочення працюючих по галузі „культура” міського підпорядкування в кількості 78 осіб, що дало економію бюджетних коштів на 1999р. рік у сумі 22.7 тис. грн. [13],[14]. Таким чином в цей період було скорочено працюючих у закладах культури міського підпорядкування майже на 600 чоловік.

Самим найскладнішим періодом для закладів культури міського підпорядкування був період з 1995 - 1998 роки. Цей період характеризується скороченням чисельності працюючих в цій сфері, хронічною нестачою коштів, несприятливою нормативно-правовою базою. У міських театрах заробітна плата виплачувалась із затримкою, оскільки доходи театральних підприємств не перекидали всіх витрат, пов'язаних із їх творчою діяльністю тим більше, що вони являлись дотаційними і для забезпечення своєї діяльності отримували лише 60% від необхідної на утримання та розвиток суми коштів. Інші 40% коштів необхідних для функціонування вони мали заробляти самостійно своєю діяльністю. Так, на утримання та розвиток закладам культури з міського бюджету у 1996 році було виділено лише 13% від потреб галузі. Доходи закладів від платних та інших послуг за 1996 рік становили 28,2% від бюджетного фінансування. Мали місце несвоєчасні виплати заробітної плати працівникам бюджетних установ: музеїв, бібліотек. У 1997 році спостерігалось поглиблення фінансової кризи кошти на галузь „культура” КМДА склали всього 17 % від потреб галузі. З міського бюджету, у першу чергу фінансувались організації, які своєю діяльністю охоплювали усі категорії мешканців столиці- міські центральні бібліотеки, музеї. Дотації отримували ряд театрів і кінотеатрів, зокрема усі дитячі, а також ті заклади культури, які працювали у руслі розвитку національної культури. Після 1998 року ситуація дещо покращилась у зв'язку з економічною стабілізацією в країні [13], [14], [15], [16].

Відповідно до прийнятого у 2001 році Бюджетного кодексу України, яким було визначено основи бюджетного процесу та міжбюджетних відносин, була прийнята нова методика розрахунку обсягів видатків місцевих бюджетів, за якою розрахунковий обсяг видатків визначається, виходячи з чисельності населення адміністративно-територіальної одиниці та нормативу видатків на одного мешканця. Видатки на культуру на душу населення суттєво різняться по регіонах, зокрема існує ще і така тенденція, коли місцеві бюджети перевищують фактичні видатки на культуру над нормативами Міністерства фінансів України, як наголошують фахівці, причина цих процесів-надзвичайно занижений норматив мінфіну. Адже навіть при виділенні більших коштів місцевими бюджетами вони не покривають усіх витрат пов'язаних з функціонуванням галузі. Тому, сьогодні наголошують на запровадженні нової системи норм та стандартів надання культурних послуг. Зокрема, у м.Києві у 2000 році видатки на душу населення склали 23грн. у 2001 році 31,2 грн., коли згідно із нормативами мінфіну у 2000 році вони мали бути 4.9 грн, у 2001 році 5.8. грн. Видатки на культуру на душу населення суттєво різняться по регіонам, але якщо ми їх порівняємо, то найбільші видатки на культуру спостерігаються все ж таки у м.Києві [4]. Сьогодні щодо фінансових питань то, спостерігаються і позитивні напрацювання, поступово збільшуються обсяги позабюджетних надходжень на потреби культури від надання платних послуг. Так наприклад, У 2004 році до музеїв міста надійшло 1млн.162 тис.грн, до бібліотек -71тис.грн.[5,7]

Підсумовуючи все вище викладене, можна зробити висновок, що державна культурна політика на регіональному рівні з проголошення незалежності України до сьогодні, зокрема в м.Києві, втілювала основні засади державної культурної політики в Україні. При цьому існували як негативні так і позитивні процеси, що були спричинені різними факторами: хронічним недофінансуванням, несприятливою нормативно-правовою базою, заниженими нормативами та стандартами надання культурних послуг та інше. Але для того, щоб державна культурна політика на регіональному рівні була більш гнучкою та відповідала потребам сьогодення вона має постійно досліджуватись з метою ефективного реагування на зміни в культурному просторі.

Джерела та література

1. Гриценко О. Культура і влада. Теорія і практика культурної політики в сучасному світі. – К.: УЦКД, 2000. – 228 с.
2. Карлова В.В. Державна політика у сфері культури: сутність та особливості реалізації в сучасних умовах: Дис...канд. з держ. упр.: 25.00.01 /Українська академія держ. управління при Президентові України. – К., 2003. - 222 арк.
3. Дрожжина Світлана Володимирівна. Культурна політика як проблема сучасного соціокультурного процесу: Дис... канд. філос. наук: 09.00.03 / Донецький національний технічний ун-т. – Донецьк, 2004. – 219арк.
4. Ключові проблеми та перспективи розвитку культури в Україні: Аналіт. звіт. – К., 2002. – Листопад.- груд.-39с.
5. Інформаційно-аналітичний матеріал щодо стану, проблем та тенденції розвитку культури міста Києва-вагомої складової культури України /Кабінет Міністрів України. – К., 2005. – 25с.
6. Закон України Про столицю України-місто герой Київ // Відом. Верховної Ради України. – 1999. – № 11. – Ст. 79.
7. Указ Президента України Про національні заклади культури // від 11.10.1994р за №587 // Зб. Указів Президента України. Вип. 4 (жовт.-груд. 1994). – К., 1994. – С.23–25.
8. Державний архів м.Києва, ф.№Р-987, оп.№5, спр.1, арк.1.
9. Культурна політика в Україні: пріоритети, принципи та шляхи реалізації: Інформ.-аналіт. та довідкові матеріали до парламентських слухань Кабінету Міністрів України. – К., 2005. – 80с.
10. Звіт про роботу у 2005 році Головного управління культури і мистецтв виконавчого органу Київської міської Ради (Київської міської державної адміністрації). – 8 с.
11. Реалізація державної політики у сфері культури і туризму: пріоритети, здобутки, перспективи Аналіт. звіт Міністерства культури і туризму України за 2006р. – К., 2007. – 102 с.

12. Мережа та діяльність театрів м.Києва у 2006 році / Державний комітет статистики України Головне управління статистики у м.Києві. – 2007. – 19 лютого. – № 7/2-10/540
13. Державний архів м.Києва, ф.№Р-987, оп.№5, спр.№142, арк.17.”Звіт про роботу Головного управління культури Київської міської державної адміністрації за 1997р.”
14. Державний архів м.Києва, ф.№ Р-987, оп.№5, спр.№173, арк.24.”Звіт про роботу Головного управління культури Київської міської державної адміністрації за 1998р.”
15. Державний архів м.Києва, ф.№Р-987, оп.№5, спр.№70, арк.14.”Звіт про роботу Головного управління культури Київської міської державної адміністрації за 1995р.”
16. Державний архів м.Києва, ф.№Р-987, оп.№5, спр.№111, арк.12.”Звіт про роботу Головного управління культури Київської міської державної адміністрації за 1996р.”

Батенко Г.

КОЛОНІАЛЬНА ПОЛІТИКА ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ НА ПОЧАТКУ ХХ ст.

Міжнародна політика Великої Британії перших десятиліть ХХ ст. є зірцем колоніальної політики, в нашій статті ми надаємо перевагу вивченню питання про ставлення англійських лідерів до своїх колоній, в першу чергу – Палестини. Із метою володіння на цій території британське правительство пообіцяло сіоністам створення “єврейського осередку” на “землі обітованій”, арабам надали гарантії про підтримку їх бажання мати власну незалежну державу також на території Палестини. Результати розв’язання цього циклу питань і сьогодні бентежать не тільки політиків. ЗМІ усіх стран світу вважають за потрібне відобразити ситуацію на Близькому Сході, перелічуючи кількість жертв терактів, бомбодувань, перестрілок.

Ще у ході I світової війни арабам було обіцяне сприяння в утворенні незалежної арабської держави на більшій частині арабських вілайєтів Османської імперії (включаючи й Палестину – Г. Б.) після перемоги країн Антанти. Ця обіцянка мала на меті залучити на сторону Антанти арабське населення Османської імперії у війні проти країн “осі”. Ця обіцянка містилася в листуванні Верховного комісара Великобританії в Єгипті Г.Мак-Магона з правителем Мекки шерифом Хусейном аль-Хашимі, що продовжувалося з липня 1915 по березень 1916 р. У цей період Хусейн аль-Хашимі був еміром Мекки, мав особливий статус хоронителя священних ісламських міст. Маючи такий статус, він був фактичним представником арабських народів, хоча формально не мав над ними верховної політичної влади. Хусейн у листі до Г.Мак-Магона від 14 серпня 1915 р. так визначав кордони майбутньої арабської держави: на півночі – приблизно по 37 паралелі до кордону з Іраном; далі – на південний схід до Індійського океану; на захід – включаючи весь Аравійський півострів, крім Адена, що залишалось під англійським контролем; і потім на північ – по узбережжю Червоного та Середземного морів до Мерсіни [1, с.5]. Таким чином, майбутня арабська держава повинна була включати всі арабські території Передньої Азії – Ірак, Сирію, Ліван, Палестину, Йорданію й усю Аравію, за винятком Адена.

Г.Мак-Магон у листі-відповіді Хусейну від 25 жовтня 1915 р. від імені англійського уряду зажадав виключити з арабських кордонів район Мерсіни в Південній Анатолії й частину Сирії на захід від лінії Алеппо-Хама-Хомс-Дамаск до Середземного моря. Г.Мак-Магон посилався на те, що ці райони західної Сирії не можна назвати чисто арабськими і, крім того, тут Англія змушена враховувати інтереси свого союзника – Франції. Із такими змінами Крім того, англійці хотіли поставити під свій контроль оборону майбутньої арабської держави й закріпити за собою посади радників в арабському уряді, що також викликало заперечення Хусейна. Після ревізії, яку було проведено лордом Китченером наприкінці 1915 р., було визнано, що заходи щодо охорони Суецького каналу, прийняті Г.Мак-Магоном, недостатні. Наприкінці 1916 р., в Каїрі Т.Е.Лоуренс (пізніше Лоуренс Аравійський – Г. Б.) створив Арабське бюро, яке невдовзі стало офіційною філією англійського Форін Офіс та „штабом” британської політики на Близькому Сході. Т.Лоуренс займався пропагандою серед арабських лідерів ідеї повстання проти Туреччини. Таким чином, найважливіші питання про майбутні англо-арабські відносини не були визначені до кінця. Проте, спираючись на обіцянки Г.Мак-Магона та не дивлячись на те, що з 50 тисяч озброєних було не менше 10 тисяч, не було ні гармат, ні кулеметів, не дивлячись на зверхні слова британського Верховного комісара у Єгипті (1916 – 1919) сера Р.Уінгейта – „його (Хусейна – Г. Б.) армія фактично є просто наволочтю, що нагадує натовп дервішів” [2,с.301], араби під керівництвом Хусейна підняли повстання проти Османської Туреччини в липні 1916 р. і 5 липня захопили Мекку. Восени 1916 р. Хусейн проголосив незалежність Хіджазу й оголосив себе королем арабів, тобто всіх арабських країн Азії, але країни Антанти й деякі інші визнали його владу тільки над Хіджазом. У процесі великого листування шериф недвозначно вимагав “незалежності всіх арабських країн”, детально уточнюючи кордони зазначених територій, куди входила й Палестина. Г.Мак-Магон, у свою чергу, завіряв шерифа в тому, що Великобританія готова визнати й підтримати незалежність арабів у всіх районах, “яких домагається шериф Мекки” [4, с.4].

Після оголошення Хусейном себе „королем арабської нації” англійський та французький уряди виказали невдоволення цим кроком та висловили готовність визнати його лише монархом Хіджазу та „провідником повстання арабів проти турок” [2, с.351].

Усе це було підтверджено в трьох офіційними британськими деклараціями, які вийшли після публікації радянським урядом тексту угоди Сайкс-Піко і появи Декларації Бальфура, в яких говорилося, як відомо, про майбутнє арабських територій Османської імперії. Останні два документи викликали різкий протест із боку арабської громадськості. Король Хіджазу Хусейн став схилитися до виходу арабів із війни та дійшов висновку про сепаратний мир з Туреччиною.